TEPAV

Anayasa Yapımında Türkiye ve Dünyadaki Son Durum

TEPAV'da düzenlenen "Demokrasiye Geçiş Çağında Anayasa Yapmak" başlıklı uluslararası konferansa katılan TOBB Başkanı M. Rifat Hisarcıklıoğlu, anayasanın çağın gereklerini yansıtması gerektiğini belirtirken, "Yeni anayasa, demokratikleşme alanındaki kazanımları kayda geçirmek için eşsiz bir fırsat" diye konuştu.

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) ve Arap Reform İnisiyatifi (ARI) işbirliğinde, "Demokrasiye Geçiş Çağında Anayasa Yapmak" başlığı altında düzenlenen uluslararası konferansın açılışı 19 Eylül 2012 tarihinde Ankara'da yapıldı. Üç gün süren konferansın açılışına TBMM Başkanı ve TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu Başkanı Cemil Çiçek, TOBB Başkanı M. Rifat Hisarcıklıoğlu, Anayasa Uzlaşma Komisyonu Üyesi milletvekilleri ile 13 meslek örgütü, sendika ve sivil toplum kuruluşunun oluşturduğu Anayasa Platformu'ndan üyeler katıldı. Konferansta üç gün boyunca yapılan çeşitli oturumlarda başta Türkiye'deki yeni anayasa yapma süreci başta olmak üzere aralarında Suriye, Mısır, Bosna-Hersek, İspanya ve Brezilya'nın bulunduğu ülke deneyimleri üzerinde duruldu.

>> Konferansın TBMM Başkanı Çiçek ve TOBB Başkanı M. Rifat Hisarcıklıoğlu'nun katılımıyla yapılan açılışına, dört partiden Meclis Anayasa Uzlaşma Komisyonu üyesi milletvekilleri de katıldı.

GELECEĞİN İNŞASI KONUŞULUYOR

TEPAV'da yapılan konferansta konuşan TOBB Başkanı M. Rifat Hisarcıklıoğlu, Türkiye'nin zor günlerden geçtiğini söylerken, '"Bu karanlık gece bizi yarınki gündüzün ayrıntılarını düşünmekten, tasarlamaktan alıkoyamaz. Geleceğimizin inşası bugünün temel meselesidir" sözleriyle yeni anayasaya duyulan ihtiyacı vurguladı. Zenginleşme ve refahın güçlü ekonomi ve kaliteli demokrasiyle hayata geçebileceğini ifade eden Hisarcıklıoğlu, yeni anayasanın yapımına destek vermenin ve yaşanan olumsuz olayların süreci baltalamasına engel olmanın görevleri olduğunu dile getirdi.

Bu bilinçle, Türkiye'deki değişim ve dönüşüm sürecini gören sivil toplum ve meslek örgütleri olarak, Anayasa Platformu adı altında 2007 yılında bir araya geldiklerini anımsatan Hisarcıklıoğlu, anayasal konuların sivil toplum tarafından tüm açıklığıyla tartışılabilmesi için bir ortam oluşturduklarını belirtti. Yeni anayasa için 22 sivil toplum örgütü olarak şehir şehir gezdiklerini vurgulayan Hisarcıklıoğlu şunları söyledi: "Bu süreçte sadece biz değil, tüm Türkiye anayasal meselelerini konuştu, konuşmaya da

devam ediyor. Artık her şeyi, birbirimizin yüzüne bakarak, açıkça, en medeni şekilde konuşabileceğimizi kendimize kanıtladık. Hem de bunu uzmanlar, politikacılar nezdinde değil, vatandaşlar olarak sağladık. 13 vatandaş toplantısında 6 bin 500'ün üzerinde vatandaşımız, görüş ayrılıklarının, bir masa etrafında konuşmalarının önüne geçemeyeceğini gösterdi. Nasıl bir Türkiye, nasıl bir anayasa özledikleri ni saatlerce müzakere ettiler, Anayasa Gönüllüleri oldular. Türkiye tarihinin en büyük müzakereci demokrasi etkinliğini gerçekleştirmekten gurur duyuyoruz. Dahası, Anayasa Gönüllüleri'ne 'Bu toplantılarda yaptığınız tartışmaların tutanaklarını Meclis'e göndereceğiz. Altında adınız yazsın, imzanız olsun ister misiniz?' diye sorduğumuzda, her ilde katılımcıların yüzde 90'dan fazlası 'Evet' dedi. Yani, vatandaş yeni anayasanın altına imza atmaya hazır. Halk, Meclis'ten çıkacak yeni bir anayasa metnini sahiplenmeye hazır. Ben bunu şöyle anlıyorum: Hoşumuza gitse de gitmese de Türkiye'de karnından konuşma dönemi artık bitti. Milletin imza koyma kararlılığı, hepimize örnek olmalı."

>> TOBB Başkanı M. Rifat Hisarcıklıoğlu, Türkiye'nin zor günlerden geçtiğini söylerken, "Bu karanlık gece bizi yarınki gündüzün ayrıntılarını düşünmekten, tasarlamaktan alıkoyamaz" dedi.

TOPLUM KENDİ ANAYASASINA KAVUŞMAK İSTİYOR

Türkiye'nin son 30 yılda büyük bir değişim yaşadığına değinen TOBB Başkanı Hisarcıklıoğlu, demokrasi adına da önemli kazanımlar elde edildiğini belirterek, "Yeni anayasa Türkiye'nin demokratikleşme mecrasında elde ettiği kazanımları kayda geçirmek için eşsiz bir fırsattır. Türkiye ve Türkiye toplumu bu olgunluğa ulaşmıştır. Aslında bizim 1920'lerde yaptığımız anayasalar bu anlayışla yapılmıştı. Ama ne yazık ki bu anlayışı bozan yol kazaları oldu. Şimdi toplumumuz yeniden o ruhu inşa etmek istiyor. Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nun hem her partinin eşit temsil edildiği yapısı, hem de çalışmaları çerçevesinde gerçekleştirmekte olduğu gayretler her türlü takdirin üzerindedir. TBMM'de sağlanan uzlaşmacı yaklaşım, diğer siyasi aktör ve toplum kesimlerine de örnek olacaktır. Bu sürecin ortak akılla ortaya konan nihai bir metin oluşana kadar devam etmesi gerekmektedir. Meclis Başkanı ve Meclis'teki tüm partilerimizin bu anlamda sorumlulukları son derece büyüktür. Onlara inanıyoruz, güveniyoruz. Biz de yeni anayasa konusunda sivil toplum kuruluşları olarak süreci desteklemeye ve katkı sunmaya devam edeceğiz" dedi.

TBMM BAŞKANI ÇİÇEK: "BEKLENTİLER ANAYASAL ZEMİNDE KARŞILANMAZSA KARGAŞA DOĞAR"

TBMM Başkanı Cemil Çiçek ise, TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nun çalışmaya başladığı 19 Ekim 2011 tarihinden önce yeni anayasanın toplumsal bir talep olduğunu, bugün ise bir mecburiyet haline geldiğini belirterek, "Bu mecburiyetin gereğini yapmak gibi sorumluluğumuz var" dedi.

Toplantının uluslararası tecrübelerden, deneyimlerden yararlanmak ve sorumluluğun hatırlanması açısından uygun bir zamana denk geldiğini belirten Çiçek, "Hayır işi uzayınca şerre dönüşür" atasözünü anımsatarak, yeni anayasanın Türkiye'nin hayrına olduğunu, bunu geciktirmeden, millete mahcup olmayacak bir çalışmayı ortaya koymak istediklerini belirtti.

Yeni anayasanın zorunluluk ve mecburiyet olduğunun bir süredir her kesim tarafından dile getirildiğini hatırlatan Çiçek, dört siyasi partinin, mevcut anayasanın devreden çıkarılması, günün ihtiyaçlarına uygun, çağdaş değerleri benimsemiş, devletin kurumları arasın-

daki dengeleri doğru dürüst kurmuş, Türkiye'nin anayasadan kaynaklanan sorunlarının çözüme kavuştuğu yeni bir anayasa yapma konusunda karar aldığını ifade etti.

Sivil toplum kuruluşlarının ve vatandaşların da bu sürece destek verdiğini, Türkiye'nin önemli merkezlerinde yapılan toplantılarla yeşeren ümidin köklü bir noktaya getirildiğini söyleyen Çiçek, "İşin bu noktasında 19 Ekim öncesi yeni anayasa bir toplumsal talep iken bugün bir mecburiyet haline gelişmiştir. Bu mecburiyetin gereğini yapmak gibi sorumluluğumuz var. Siyasetin itibarı açısından sorumluluğumuz var. Meclis'e güven açısından bunun gereğini bir an evvel yapmamız icap edecektir'" diye konuştu.

>> TBMM Başkanı Cemil Çiçek

"BU YILIN SONUNDA BELLİ BİR NOKTAYA GELMEYE MECBURUZ"

Özgürlüklerin kötüye kullanımının da tartışılmaya başlandığına dikkati çeken TBMM Başkanı Çiçek, "Nefreti tahrik ve teşvik etmek özgürlük kapsamında mıdır? Özgürlüğün kötüye kullanılmasıyla irtibatı nedir?" gibi kavramların tartışma konusu olmaya devam ettiğini belirterek, bunlara uygun düzenlemeler yapılmadığı takdirde yorumlara bakılacağını, yorumlarla özgürlük alanlarını düzenlemenin de başka tartışmaları doğuracağını söyledi.

Bu konularda sağlıklı düzenleme yapılamadığı takdirde ortaya çıkan ve şiddete doğru hızla yol alan gelişmelerin başka özgürlüklerin kullanımını tehlikeye soktuğuna vurgu yapan Çiçek, "Hem ülkemiz açısından, hem bölgemizdeki hem de dünyadaki gelişmeler açısından anayasa yapmak hem bir taraftan daha zor hem de bir taraftan daha zaruri bir hal almıştır. Tarihi sorumluluğun bilincinde olarak bu işi, bu yılın sonunda belli bir noktaya getirmeye mecburuz" ifadesini kullandı.

>> TEPAV Direktörü Prof. Dr. Güven Sak

Konferansın açılışında gösterilen "Türkiye Konuşuyor" anayasa toplantılarına ilişkin tanıtım filminde bir vatandaşın "Beni aradıklarında önce kontör dolandırıcısı zannettim" sözlerini anımsatan Çiçek, "Yapılamadığı takdirde nasıl nitelendirileceğimizi herkesin şapkayı önüne koyup düşünmesi lazım. Bir şey söylediysek onun arkasında durmamız lazım. Biz bu işi başaracağız, ben inanıyorum" dedi.

PROF. DR. SAK: "MÜZAKERECİ DEMOKRASİYE HAK TANINMALI"

TEPAV Direktörü Prof. Dr. Güven Sak da yeni anayasa yapım sürecinde gerçekleştirilen toplantıların önemine dikkat çekerek, yeni anayasanın hayata geçirileceğine dair inancını hiç kaybetmediğini belirtti. Sak, Anayasa Platformu'nun sekretaryası olarak yaptıkları Anayasa Vatandaş Toplantıları'na değinerek, yeni anayasa yapım aşamasındaki ülkelerde müzakereci demokrasiye hak tanınması gerektiğini ifade etti. Sak, Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nun Meclis'teki dört partiden eşit sayıda temsilciyle kurulması, kararlarını oy birliğiyle alacak olması gibi özellikleri sayesinde Türkiye'nin anayasacılık geleneğinde "müzakere"nin öneminin ilk kez bu kadar açık bir şekilde vurgulandığını dile getirdi.

Farklı pencerelerden dünyaya bakanların bir araya geldiği "Türkiye Konuşuyor" toplantılarında müzakereci demokrasinin işe yaradığının görüldüğünü vurgulayan Prof. Dr. Sak, "Komisyonun önünde zorlu bir takvim var. Yine de anayasal reform sürecimizin uzun soluklu bir reformlar sürecinin başlangıcı olacağını unutmamalıyız. Anayasacılık bağlamında benimsediğimiz müzakereci demokrasi kültürünü bu ülkede gelecekte nasıl bir birliktelik istediğimiz sorusunu cevaplarken yaşatmalıyız" ifadesini kullandı.

TÜRKİYE ARAP DÜNYASI İÇİN ÖNEMLİ

Arap Reform İnisiyatifi (ARI) Projeler Direktörü Alvaro de Vasconcelos, toplantının tanıtım videosunda "Bu benim anayasam" mesajı veren vatan-

daşların görüldüğünü ve bu toplantıların katılımcı bir yöntemle düzenlenmesinin önem taşıdığını söyledi. Bu noktanın içinden geçilen dönemde Arap dünyasında da önemli bir tartışma konusu olduğunu ve bu ülkelerde toplumsal mutabakata ihtiyaç duyulduğunu belirten Vasconcelos, Türkiye'nin Arap dünyası için büyük önem taşıdığını belirtti. Vasconcelos, söz konusu toplantılardaki katılımcı sürecin bu ülkelerde de örnek alınacağını ifade etti.

TBMM'den dört partiyi temsilen Anayasa Uzlaşma Komisyonu üyesi milletvekilleriyle Anayasa Platform üyesi sivil toplum kuruluşu temsilcileri de söz alarak müzakereci anayasa yapımına ilişkin değerlendirmelerini sundu. Bu bölümde AK Parti Ankara Milletvekili Ahmet İyimaya, CHP Konya Milletvekili Atilla Kart, MHP Konya Milletvekili Faruk Bal ve BDP Diyarbakır Milletvekili Altan Tan ile TÜRK-İŞ Başkanı Mustafa Kumlu, TESK Başkanı Bendevi Palandöken, MEMUR-SEN Başkanı Ahmet Gündoğdu ve TÜRK KAMU-SEN Başkanı İsmail Koncuk konuştu.

>> Demokrasi Çağında Anayasa Yapmak adıyla düzenlenen konferans, Türkiye'nin yanı sıra Amerika, Avrupa ve Arap dünyasından ülkelerinin anayasa tecrübesi ve gündemi hakkında çalışan uzman, siyasetçi ve sivil toplum temsilcilerini bir araya getirdi.

ANAYASAL SÜREÇ SIKIŞTI MI?

Konferans, açılış konuşmalarının ardından "Türkiye'deki Anayasa Yapım Sürecine Dair Sivil Toplumun Değerlendirmeleri" başlıklı panelle devam etti. Panelde TEPAV Hukuk Çalışmaları Enstitüsü Direktörü Levent Gönenç, "Türkiye'de Kritik Anayasal Meseleler" başlıklı bir sunum yaparak, anayasa yapım süreci, temel hak ve özgürlükler, yasama, yürütme ve yargı alanlarındaki sorunlara değindi. Türkiye'nin "anayasal krizleri" olarak adlandırılabilecek bazı önemli olayları anımsatan Gönenç, TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nun çalışmalarında gelinen nokta hakkında da bilgi verdi.

>> ARI Projeler Direktörü Alvaro de Vasconcelos

Gönenç ayrıca, konferansın ikinci günü yaptığı "Türkiye'nin Anayasa Yapım Sürecindeki Tartışmalar" başlıklı sunumunda gündeme getirdiği başkanlık sistemi tartışmaları çerçevesinde, Türkiye için parlamenter sistemden vazgeçilmesi ihtiyacı görmediğini belirtti.

Yeni Anayasa Platformu Üyesi Osman Can ise söz konusu olan yeni bir anayasa yapmaksa toplumun Ankara'yı aşan taleplerini duymak gerektiğini ancak mevcut anayasa yapım sürecinin bunu karşılamayan bir süreç olduğunu belirtti. Can, "Anayasa süreci yine Ankara koridorlarına sıkışmış görünüyor" diye konuştu. Can, Türkiye'nin anayasal birikiminde 1921 Anayasası'nın son derece önemli olduğunu ve bu anayasanın yüz yıldır egemen olan her şeyin tersini temsil ettiğini ifade etti.

ANAYASA DEĞİŞTİRME TALEBİ VAR MI?

Konuşmasına "Türkiye'de gerçekten anayasa değiştirme talebi var mı, yoksa biz mi yaratmaya çalışıyoruz?" sorusuyla başlayan Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) İyi Yönetişim Program Direktörü Fikret Toksöz, yeni bir anayasa yapmanın gerekli ama yeterli olmadığını "Sadece üst hukukla uğraşmak yetmiyor" sözleriyle ifade etti. Toksöz, Türkiye'nin önünde iki temel anayasal meselenin bulunduğunu ve bunların da, "Zımni bir uzlaşma sağlanan laiklik" ile "Çözümü konusunda ilerleme sağlanamayan Kürt meselesi" olduğunu belirtti.

Türkiye Küçük Millet Meclisleri (TkMM) Girişimcisi Şanar Yurdatapan ise TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nun büyük ihtimalle üzerinde uzlaşılan konuları açıklayıp çekileceğini düşündüğünü belirtti. Yurdatapan, Toksöz'ün "Sadece üst hukukla uğraşmak yetmiyor" tespitine katıldığını ve fikir özgürlüğü alanında birçok yasa metninde "yol temizliği" yapılması gerektiğini savundu. TkMM toplantılarında vatandaşın yeni anayasa konusundaki görüşlerini üç şekilde ortaya koyduğunu da ifade eden Yurdatapan, bu ifadeleri "Ben anlamam", "Seçip Meclis'e yolladığım temsilciler yapsın", "Ben konuşacağım da kale mi alacaklar?" şeklinde sıraladı.

>> TEPAV'da yapılan konferansta, ülkesinin anayasa sürecinde yer almış çok sayıda uzman deneyimlerini paylaşarak, sivil toplumun anayasa yapım sürecindeki önemine değindi.

BREZİLYA DENEYİMİ...

Konferansın ikinci günü, TEPAV Uluslararası Politikalar Araştırma Enstitüsü Direktörü Atila Eralp ile ARI Projeler Direktörü Alvaro de Vasconcelos'un açılış konuşmalarıyla başladı. São Paulo Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Dekan Yardımcısı Pedro Dallari, Brezilya'nın 1988 Anayasası'nın ülkenin kalkınmasına yardımcı olduğunu söyledi. 1988 Brezilya Anayasası'nın kabul edildiği günden bu yana 74 kez değiştirildiğini belirten Dallari, önemli olanın "Her meseleyi çözecek değil, meselelerin tartışılmasının önünü açacak" bir anayasa metni yazmak olduğunu vurguladı. Anayasaların meşruiyetlerini değişimi kolaylaştıran prosedürler yaratarak kazandıklarını ifade eden Dallari, Brezilya'da başkanlık sisteminin "iyi başkanlar" sayesinde işlediğini ve Anayasa Meclisi'nin ileride başkanlık yapacak bu insanlar için bir "siyaset okulu" işlevi gördüğünü söyledi. Ülkesinde kapsayıcı bir yöntemle sürecin tamamlandığını belirten Pedro Dallari, sivil toplumun Brezilya'da olduğu gibi Türkiye'de de süreçteki rolünü artırmasının önemini vurguladı.

SURİYE'DE ULUSAL KİMLİK PARÇALANIYOR

Mısır'daki anayasa yapım sürecini değerlendiren Milletvekili ve Al Ahram Politik ve Stratejik Çalışmalar Merkezi Analisti Amr El Shobaki, anayasanın bütün bir topluma hitap edebilmesi gerektiğini, "Anayasa bir parti programı olmamalıdır" sözleriyle vurguladı. Mısır'daki anayasa komisyonunda yüzde 70 Müslüman Kardeşler'in çoğunluğunun söz konusu olduğunu söyleyen El Shobaki, anayasa üzerindeki tartışmaların ise "şeriat hükümlerinin anayasadaki yerinin ne olacağı, anayasada dini otoritenin yerinin nasıl belirleneceği ve anayasa için kurulan bu şura işleyebilecek mi, yoksa dağılacak mı?" konularında yoğunlaştığını dile getirdi. Mısır'daki geçiş sürecinin sıkıntılarını özetleyen El Shobaki, sistemin içerisinden çıkacak bir reformcunun henüz bulunmadığını söyledi.

ARI İcra Direktör Vekili Salam Kawakibi ise kendilerinin de Anayasa Vatandaş Toplantıları'na benzer ama çok daha küçük ölçekli toplantılar gerçekleştirdiklerini, Türkiye deneyiminden öğrenecekleri olduğunu belirtti. Kawakibi, Suriye'nin anayasal geleceğine dair konuşurken, yeni bir ulusal kimlik inşa etmek zorunda olduklarını, geçmiş döneme ait ulusal kimliğin 40 yıllık totalitarizm altında parçalandığını belirtti. Suriyelilerin geleceğe karşı duydukları umutsuzluktan bahseden Kawakibi, insani yardımların yetersiz kaldığının da altını çizdi.

HİNDİSTAN ANAYASASI NASIL YAPILDI?

Hindistan'dan Delhi Policy Group Direktörü Radha Kumar, Hindistan Anayasası'nın sömürgelikten bağımsızlığa geçilirken yazılmış bir anayasa olduğunu ve aynı zamanda toprakların ayrılmasıyla da gerçekleştiği için önemli bir örnek oluşturduğunu söyledi. "Ayrılma sürecinde, ayrılmaya dair barışçıl bir uzlaşma vardı. Şiddet ayrılmanın gerçekleşmesinden sonra başladı" diyen Kumar, 1947'de çalışmaya başlayan yazım komitesinin bir yılda çalışmayı tamamladığını ve tüm maddeler üzerinde tartışma yapıldığını belirtti. Kumar, Hindistan Anayasası'nın yapım sürecinde en sıkıntılı konulardan birinin "resmi dil" noktasında yaşandığını ve gelinen noktada dillerin ve kültürlerin tanınması esasının korunduğunu vurguladı.

BOSNA-HERSEK'TE DEĞİŞİM İÇİN ÇABALAR YURT DIŞI KAYNAKLI...

Bosna-Hersek Dış Politika Girişimi Kurul Üyesi Denisa Sarajilic-Maglic ise ülkesinde anayasa sürecinin 1995 Dayton Anlaşması'yla başladığını ve anayasanın anlaşmanın bir eki niteliğinde olduğunu hatırlattı. Ülkesi için bu konuda oldukça inişli-çıkışlı bir süreçten bahseden Maglic, Bdsna-Hersek Parlamentosu'nda oylanmayan anlaşmanın dili konusunda yaşanan soruna da dikkat çekti. Maglic, İngilizce ve Fransızca olan metnin ulusal dillere tercümesi noktasında yaşanan sıkıntıya değindi. Anayasanın karmaşık ve ayrımcı bir yapısı olduğunu belirten Maglic, anayasayı değiştirme konusundaki çabaların ise tabandan/toplumsal inisiyatiflerden gelmek yerine başta ABD ve Avrupa ülkeleri olmak üzere yurt dışı kaynaklı olduğunu ifade etti.

Konferansta Milletvekili ve Uluslararası Hukukçu Eduardo Cabrita Portekiz'de yerel yönetimler, Barcelona Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü (IBEI) Başkanı Narcis Serra da İspanya'da sivil-asker ilişkileriyle ilgili anayasal meseleleri değerlendirdi.